

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Назирова Каріма Заріфовича
на тему: «Інституційні засади конкурентоспроможності національної
економіки», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01 –
економічна теорія та історія економічної думки**

Актуальність теми дисертації. Активне включення країн в глобальні міжнародні економічні відносини, загострення внутрішньої та міжнародної конкуренції ставлять перед державами завдання забезпечення міцних національних конкурентоспроможних позицій. Поряд з економічними чинниками, зростаючий вплив на конкурентоспроможність національної економіки надають інституційні чинники та умови. Інституційна конкурентоспроможність визначається ефективністю функціонуючих інститутів, які справляють вплив на економічні інтереси і мотиви інституціональних суб'єктів, а, значить, на стан і рівень конкурентоспроможності країни. При відсутності надійного інституційного середовища навіть раціональні політичні ініціативи не забезпечать конкурентоспроможного розвитку економіки. Добре живуть не ті країни, які володіють великим багатством, а ті, яким вдається залучити його до ринкового обороту, що, в свою чергу, не приводить автоматично до ефективного використання цього багатства в національній економіці. Несприятливі інституційні умови ведення господарства, низька якість інституційного середовища і багатьох інститутів, відсутність чіткої концепції перетворень, інертність господарюючих суб'єктів призводять до зростання трансакційних витрат, зниження інвестиційно-інноваційної активності, до орієнтації підприємств на рішення, які пов'язані переважно з завданнями виживання. Все це знижує конкурентоспроможність національної економіки, обмежує джерела зростання добробуту населення. Незважаючи на те, що в економічній літературі проблемам конкуренції завжди приділялася значна увага, багато питань інституційної конкурентоспроможності національної економіки вивчені недостатньо, що робить

необхідним подальше дослідження інституціональних основ національної конкурентоспроможності та говорить про актуальність дисертації К. З. Назирова та її практичне значення для розвитку економічної науки та пошуку шляхів виходу з сучасного кризового стану економіки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в рамках планової науково-дослідної роботи кафедри економічної теорії та економічних методів управління Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за темою «Взаємодія фінансового і реального секторів економіки в умовах глобалізації» (ДР № 0110U000588).

Ступінь обґрунтованості, достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, їх наукова новизна. Опрацювання значної кількості наукових праць, переосмислення основних здобутків світової та вітчизняної науки з проблем конкурентоспроможності національної економіки, використання загальнонаукових методів дослідження дозволило дисертанту отримати певні теоретичні та практичні результати, зробити висновки, сформулювати нові теоретичні положення. Дисертація Назирова К. З. є самостійним науковим дослідженням, в якому автор зробив теоретичне обґрунтування змісту інституційних чинників національної конкурентоспроможності, розкрив їх економічну природу, доповнив концепцію конкурентоспроможності національної економіки, а також з'ясував відповідності методологічної та теоретичної бази завданням розвитку конкурентних переваг національної економіки, обґрунтував взаємозв'язок та взаємозалежність конкурентоспроможності з інституційними аспектами розвитку країни, розробив концептуальні засади підвищення конкурентоспроможності національної економіки за рахунок використання інституційних ресурсів. Дисертантом визначені перспективні напрямки розвитку інституційної конкурентоспроможності національної економіки та відповідні інститути, які сприяють інституалізації інноваційного розвитку та формуванню національних інституційних конкурентних переваг, а також виявлені основні інституційні обмеження, що знижують інституційну конкурентоспроможність національної економіки (с. 146). Автором уточнено визначення інституційного

капіталу та рівнів суб'єктного потенціалу господарчої системи у контексті розвитку національної конкурентоспроможності, здійснено оцінку інституційного середовища України та визначено основні фактори впливу на нього. Доведено, що інституційні ресурси здатні не тільки знижувати невизначеність, амортизувати специфічні та загальні ризики інноваційного розвитку, але й оптимізувати та інтегрувати інтереси суб'єктів господарювання, спрямувати їх на створення національних конкурентних переваг для успішного динамічного розвитку на ціннісних засадах національної соціокультурної ідентичності (с. 34).

Використання дисертантом сучасного теоретико-методологічного, методичного та інформаційного забезпечення зумовило належну достовірність і наукову обґрунтованість отриманих результатів дослідження.

Зміст дисертації та автореферату свідчать про їх відповідність спеціальності 08.00.01 – економічна теорія та історія наукової думки.

Наукова новизна результатів дослідження, одержаних особисто автором дисертації, що заслуговує на особливу увагу полягає у:

- доведені, що інституційні ресурси як чинник конкурентоспроможності національної економіки визначається їх можливістю знижувати специфічні та загальні ризики інноваційного розвитку для забезпечення зростання продуктивності праці при одночасному збереженні макроекономічної і соціальної стабільності в умовах посилення впливів екзогенної невизначеності та ефективно інтегрувати інтереси суб'єктів господарювання, спрямовуючи їх у русло успішного динамічного розвитку в глобальному середовищі на ціннісних засадах національної ідентичності (с. 34).

Досягненням автора стають удосконалення:

- засад дослідження конкурентоспроможності національної економіки в умовах сучасних системних динамічних змін. Доведено, що конкурентоспроможність виступає концентрованим виразом реалізації сукупності конкурентних переваг; обґрунтовано необхідність конкретизації конкурентних цілей, щодо формування та реалізації конкурентних переваг відповідно до наступних стадій: ресурсного накопичення (людських, інфраструктурних,

технологічних, фінансових та інших); інвестиційного забезпечення; інноваційного розвитку (створення і впровадження інновацій, новітніх технологій); спрямування конкурентоспроможності не тільки на досягнення, а й утримання конкурентних переваг у довгостроковому періоді, при додержанні соціальної та економічної стійкості (с. 60);

- теоретичних уявлень стосовно зростаючої ролі держави у налагодженні механізмів конкурентоспроможності національної економіки інноваційної спрямованості через ефективну взаємодію ринку та демократії шляхом адекватної системи інститутів, які забезпечують мотиви інноваційної діяльності суб'єктів господарювання (с. 99);

- розуміння особливостей розвитку конкурентного середовища в Україні шляхом визначення основних перешкод його становлення, а саме: зарегульоване владою підприємство, тінізація конкурентних відносин, нецінові інструменти боротьби на ринку, слабкість конкурентної стратегії вітчизняних виробників, неефективний інституційний відбір (с. 147).

Також заслуговують на увагу положення, що дістали подальшого розвитку, а саме:

- інституційне трактування соціально-економічних підвалин конкурентоспроможності національної економіки за рахунок уточнення поняття інституційного капіталу, під яким розуміється здатність суб'єкта використовувати для виробництва доданої вартості, відносні переваги кооперації та доступу до суспільних ресурсів, які суб'єкт отримує шляхом використання інституційних правил та обмежень, а також здатність ефективно пристосовуватися до інституційних змін, зберігати та розвивати при цьому свою ідентичність; таке уточнене трактування надало можливість висунути у якості критерію позитивного впливу інституційних реформ на конкурентоспроможність національної економіки приріст національного інституційного капіталу (с. 107);

- характеристика слаборозвинутих та високорозвинутих країн в умовах глобальної невизначеності, конкурентні переваги слаборозвинутих країн завдяки масовій міграції частково проникають у розвинені країни (дешева робоча сила), а

конкурентні переваги високорозвинених країн, завдяки технологічній та фінансовій глобалізації (людський капітал, технології, ефективні інститути) – в слаборозвинені (с. 156).

Практичне значення отриманих результатів. Одержані автором дисертації наукові результати мають важливе наукове значення та надають можливості більш глибокого розуміння процесів формування конкурентних переваг, шляхів і напрямів їх вдосконалення. Основні теоретичні положення, висновки та ідеї, викладені автором у дисертації, є внеском у розвиток інституційної теорії конкурентоспроможності національної економіки. Практичне значення висновків та рекомендацій дисертації полягає у широкому використанні їх при вивченні економічних дисциплін. Результати дослідження та теоретична аргументація наукових положень дисертації можуть використовуватися в навчальному процесі, в розробці учбових програм, курсів, при підготовки навчально-методичної літератури, включаючи підручники та учбові посібники з курсів «Економічна теорія», «Макроекономіка», «Інституціональна економіка», «Регіональна економіка», «Міжнародна економіка», «Глобальна економіка».

Положення і висновки дослідження були використані в навчальному процесі Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна при викладанні дисциплін «Макроекономіка», «Менеджмент», «Регіональна економіка» (довідка про впровадження від 24.11.2014 № 10-310/1494)

Окремі положення і пропозиції стосовно інституційно-управлінських змін, які можуть сприяти підвищенню конкурентоспроможності національної економіки використано при обґрунтуванні напрямів спрямування інвестицій у інноваційний розвиток Харківського регіону (довідка 02-06/145 від 12.01.2016 р.)

Основні теоретичні положення та практичні результати дисертаційного дослідження були представлені на 5 міжнародних науково-практичних конференціях.

Повнота викладення одержаних результатів дослідження в опублікованих працях, авторефераті. Основні положення та результати дисертаційного дослідження опубліковані автором у 11 наукових працях

4. У світі існують три основні центри з вивчення конкурентоспроможності країн: Всесвітній економічний форум в Давосі, Міжнародний інститут розвитку менеджменту в Лозанні, а також Інститут стратегії та конкурентоспроможності при Гарвардському університеті (США). У дисертації детально представлена методика розрахунку рейтингу глобальної конкурентоспроможності за результатами оцінки Всесвітнього економічного форуму, проте рейтинг конкурентоспроможності країн світу, складений Міжнародним інститутом розвитку менеджменту згаданий побіжно (с. 50). Варто було б рівномірно розглядати всі існуючі рейтинги конкурентоспроможності в ракурсі даної теми.

5. У дисертації іноді зустрічаються повторення (с. 54; 81; 136; 132), редакційні помилки (с. 217; додатки В; Г). Деякі таблиці з статистичними даними не мають посилення на рік (с. 131; 149).

Втім, зазначені зауваження та рекомендації не знижують наукового значення й загальну позитивну оцінку проведеного дисертаційного дослідження, а є дискусійними, що сприяють подальшому поглибленню осмислення проблем підвищення конкурентоспроможності національної економіки шляхом її інституціоналізації.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження К. З. Назирова є самостійно виконаною, завершеною науковою працею. У ній отримані нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, що у сукупності вирішують наукове завдання визначення основних напрямів удосконалення інституційного забезпечення національної конкурентоспроможності в умовах кризового стану як нашої країни, так всього світового господарства. Представлена дисертаційна робота, автореферат та наукові праці за актуальністю, науковою новизною, змістом, обсягом, структурою, теоретичним і практичним значенням, відповідністю щодо вимог до оформлення відповідають вимогам, що зазначені у пп. 9, 11, 12 чинного «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а її автор – Назиров Карім Заріфович заслуговує присудження йому наукового ступеня кандидата

економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки.

Офіційний опонент

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри економічної теорії

Харківського національного університету

міського господарства імені О.М. Бекетова

А.О. Москвіна

Підпис	<i>Москвіна А.О.</i>
Засвідчую:	<i>каг.</i>
відд. кадрів	<i>Головко</i>
"	"
"	20

Головко *Головко О.Б.*